

T U M B A

LUKSA BERITIC

U neposrednoj blizini sela Brgat Gornji, i to istočno od južnog dijela sela, diže se jedna uzvisina, koja se i danas nazivlje Tumba, a tako se nazivala i u zaključcima dubrovačkih vijeća u XV. stoljeću. Uzvisina se sastoji od dosta velikog ovalnog platoa, visokog nad cestom oko 10 m. Uz taj gornji plato, s istočne strane je drugi cca 3 m niži i dosta manji od gornjega. Na sjeverozapadnom dijelu gornjeg platoa postoji cisterna sa starim četverouglastim zidanim grlom. Na oba kraja prema cesti okrenute ivice platoa vide se ostaci starih masivnih zidova građenih krečom i crvenicom. Temelji tih zidina mogu se pratiti i pod sjevernom ivicom platoa, kao i na opsegu istočnog nižeg dijela. Ta uzvisina dominira nad cestom i nad Dubrovačkom Župom, a ima dominantni pogled na Hercegovačku granicu i na Dubrovačku Rijeku.

Taj položaj za obranu i kontrolu pristupa k Bosanci, Dubrovniku, Dubrovačkoj Župi i Rijeci bio je kao stvoren, te je razumljivo, da je za vrijeme ratovanja Dubrovčana s Radoslavom Pavlovićem i Hercegom Stjepanom Kosačom bio utvrđivan i igrao ulogu važnog strategijskog položaja, o čemu imamo nekoliko zaključaka vijeća.

Odmah nakon početka rata s Radoslavom Pavlovićem, radi Konavala, spominje se Tumba. Naime početkom lipnja 1430. god. Malo vijeće odredilo je tri nastojnika, da drvom i stražama utvrde mjesto, odnosno položaj Tumbe, u blizini kojeg se nalazilo ratište, i to onako, kako im je naređeno.¹ Jedan od trojice određenih nastojnika, i to kao prvi po redu, bio je Župan Bunić, kojega možemo smatrati vojnim stručnjakom. Nakon završetka rata položaj je bio napušten, te je koncem srpnja 1433. god. naređeno nastojnicima oružane, da s Admiralom pođu na Brgat i dadu prenijeti u Dubrovnik drvo, željezo i crijep kuća, u kojima je vojska stanovala, ali da ne ruše suhozidine. Za taj rad imali su uzeti ljude iz Župe, Brgata i Šumeta.²

Godine 1441. opet se utvrđuje Tumba. Trećeg ožujka Vijeće umoljenih ovlastilo je Kneza i Malo vijeće, da mogu pokrpiti i suhozidovima

¹ Acta Minoris Consilii 5, f. 38v.

² Min. 6, f. 59.

utvrditi mjesto Tumbu onako, kako nađu za potrebno.³ Dva dana kasnije Malo je vijeće odredilo dva nastojnika, koji će svaki s po jednim slugom poći na Tumbu radi gradnje suhozidina. Njihova dužnost imala je trajati jednu sedmicu, a imali su plaću od 6 groša dnevno. Ljudi, koji budu radili na izgradnji tih zidova, dobivat će plaću od 16-20 parvula dnevno.⁴

U prvoj polovini travnja te godine primljena je i potpisana u Vijeću umoljenih odredba o izgradnji nastamba na Tumbi. Ta odredba glasi:

Prvo, da se na Tumbi, na mjestu, koje bude određeno i nacrtano od nastojnika određenih za to sagradi kuća za stanovanje potkneza Župe. Kuća je imala biti građena u suho, ožbukana iznutra i izvana, i pokrivena crijepom. Imala je iznutra biti duga 30 lakata (15.36 m) i široka 9 lakata (4.56 m), a morala je najdalje do konca svibnja biti gotova. Kuća i dvorište imali su zauzeti prostor od jedne trećine solda zemlje, a toj kući pripadao je negdje u blizini naselja vrt od jednog solda zemlje.

Drugo, da se nađu seljaci, koji bi se htjeli naseliti u blizini prije rečene kuće potkneza, tako da tu bude do 25 kuća, između kojih se mora ostaviti ulica široka 2 i pol sežnja (5.12 m), i to tako, da polovina kuća bude s jedne, a polovina s druge strane ulice. Svako domaćinstvo imalo je dobiti za kuću i dvorište jednu četvrtinu solda zemlje, a u blizini naselja tri četvrtine za vrt i vinograd. Te kuće i zemljišta ne smiju se prodavati, već ostaju muškom nasljedniku. Ako nema muškog nasljednika, ostaje ženskoj nasljednici, koja se ne smije udati, prije nego joj Malo vijeće odobri njen izbor muža. Ako netko hoće da napusti naselje, kuća i zemlja ostaju općini, te će Malo vijeće nekog drugog tamo useliti, tako da sve kuće budu uvijek nastanjene. Svakom pak onom, kome se bude dopustilo naseljenje, dat će se kao pripomoć za gradnju kuće 2000 krovnih crepova i za potrebno drvo 5 perpera. Svi oni, koji se prema toj odredbi nasele, dužni su uvijek poći na svaku dužnost, koju im vlada naredi, moraju biti poslušni potknezu i s njim vršiti straže, kako im bude naređeno. Izuzeti su od dužnosti službovanja na oružanim brodovima, koje bi vlada naoružala. Knez i Malo vijeće dat će pojedincima dopuštenje za naseljenje, i svaki, kome je takvo dopuštenje dato, dužan je da se tamo naseli u roku od tri mjeseca. Tko se u tom roku ne naseli, gubi dopuštenje, kao i svako pravo na rad, koji je tamo već izvršio.

Određeno je još, da se imenuju tri nastojnika od tri razna roda, koji će poći na lice mjesta i odrediti položaje, gdje se ima graditi kuća za potkneza i kuće seljaka i također odrediti zemljišta za vrtove.⁵

Nekoliko dana poslije toga Malo vijeće je odredilo naprijed rečenu trojicu nastojnika s dužnošću, da sagrade kuću za potkneza te da obilježe zemljište za kuće i vrtove seljaka, osim toga da završe suhozidine i jarak na Tumbi, kako je to odredio majstor Onofrio della Cava, i da naprave

³ Acta Consilii Rogatorum 7, f. 232v.

⁴ Min. 8, f. 239.

⁵ Rog. 7, f. 254 i 254v.

jednu drvenu toretu, kako je nacrtao majstor Onofrio.⁶ Kopanje jarka bio je dug i naporan posao, te je Malo vijeće, dana 6. lipnja naredilo, da se za kopanje jarka na Tumbi mogu zadužiti i uzeti na rad svi stanovnici Astarteje.⁷

Godine 1451. zbog rata s hercegom Stjepanom naoružava se među ostalima i Tumba. Desetog ožujka te godine šalje se na Tumbu šest kopaljica sa željezima, jedna kaciga i jedna puška.⁸ Pet dana kasnije Vijeće umoljenih ovlašćuje Kneza i Malo vijeće, da mogu odrediti sve, što nađu za potrebno, radi čuvanja Tumbe, izuzevši određivanje jednog plemića, koji će se tamo slati i čiji izbor pridržava Vijeće umoljenih.⁹ Na temelju tog ovlaštenja Malo vijeće šalje na Tumbu dvije bombardele, 4 puške i potrebnu količinu baruta.¹⁰ Koncem istog tog mjeseca vijeća se o stražama za Tumbu, te je određeno, da se tu drži stalno 30 ljudi iz grada uz plaću od 2 groša dnevno. Za noćna pojačanja straža da se određuje po 50 ljudi iz same knežije, koji moraju stražariti besplatno. Taj dan su određena i dva plemića za čuvanje Tumbe.¹¹ Nakon toga naredeno je nastojnicima Tumbe, da naprave jedan zid u suho u duljini od 20 sežanja (41 m)¹² i naređuje se nastojnicima oružane, da dadu nastojnicima Tumbe jednu bombardu s podnožjem, 6 lukova, 300 strijela, 10 štitova i 5 litara baruta. To se oružje imalo prebaciti u Konavle.¹³

Nakon završetka rata s hercegom Stjepanom, taj se položaj u zaključcima Vijeća više ne spominje. Tokom vremena Tumba se raselila i zgrade napustile.

Iz izvještaja komisije određene za ustanovljenje raznih uzurpacija općinskog zemljišta na Brgatu iz 1620. god. saznajemo, da je tih godina Stjepan Prodanelo bio zauzeo 4 solda zemljišta Tumbe i tu napravio gumno i zasadio vinograd. Nakon upozorenja komisije Prodanelo je napustio zemljište Tumbe.¹⁴

Nakon okupacije Dubrovnika od Francuza 1806. god. među ostalim položajima, koje su naoružali Francuzi radi obrane od Crnogoraca i Rusa bio je i Brgat Gornji, odnosno prema opisu položaja Tumba. Francuzi su 17. lipnja te godine na tome položaju pretrpjeli težak poraz, te je tu poginuo i francuski general Delgorgue.¹⁵ Kasnije, i to 1809. godine Francuzi su ponovo utvrdili Tumbu i nazvali je Fort Delgorgue, t. j. imenom tamo nastradalog generala.¹⁶ Za vrijeme Austrije položaj je bio napušten.

⁶ Min. 8, f. 247.

⁷ Ibid. f. 258.

⁸ Min. 12, f. 229.

⁹ Rog. 12, f. 30.

¹⁰ Min. 12, f. 232.

¹¹ Rog. 12, f. 37.

¹² Min. 12, f. 234.

¹³ Ibid. f. 234v.

¹⁴ Libro negro dell'Astarte f. 126v. (U Historijskom institutu JAZU u Dubrovniku).

¹⁵ L. Vojnović, Pad Dubrovnika I, str. 246—247. Paul Pisani, La Dalmatie de 1797 à 1815, str. 176-178.

¹⁶ Paul Pisani, La Dalmatie de 1797 à 1815. str. 263.

Prema pričanju starijih ljudi još do pred Drugi svjetski rat na Tumbi je bilo još mnogo ostataka starih građevina. Talijanski okupatori su za vrijeme Drugog svjetskog rata gradili bunkere na tom položaju, te su tom prilikom porušili većinu ostataka starih fortifikacija i zgrada. Nakon oslobođenja, i to 1948. god., filmsko poduzeće Zvijezda snimalo je tu neki ratnički film, te je položaj pregrađivan, bombardiran, rušen i raskopavan.

Zbog navedenih naknadnih utvrđivanja, pregrađivanja, rušenja i raskopavanja tog položaja od starog zanimljivog dubrovačkog utvrđenog sela nije ostao ni kamen na kamenu. Za žaljenje je, da nitko nije barem pred Drugi svjetski rat snimio ostatke građevina, koje su se tamo nalazile.

Zusammenfassung

TUMBA

In der Nähe des Dorfes Brgat Gornji befindet sich eine Anhöhe mit einem ziemlich grossen Plateau, Tumba genannt. Diese Anhöhe beherrscht den Weg aus der Hercegovina nach Dubrovnik, überragt die Dubrovačka Rijeka und Župa und eröffnet eine dominante Aussicht auf die Grenze von Hercegovina.

Bereits in den Kriegen der Republik Dubrovnik im Jahre 1430 gegen Radosav Pavlović wurde Tumba befestigt und elf Jahre später entstand dort auch eine Ansiedlung. Sie umfasste das Haus des »potknez« der Župa und fünf und zwanzig Bauernhäuser, die zwei parallel verlaufende Zeilen bildeten, zwischen denen der 5 m breite Gemeindegeweg führte. Die angesiedelten Bauern, die vom Staate Ackerland und einen Beitrag zum Hausbau erhielten, waren als eine Art Grenzer zum Wachtdienst verpflichtet und mussten in allem dem »potknez« Gehorsam leisten.

Im Jahre 1451 während der kriegerischen Auseinandersetzungen Dubrovniks mit dem Herzog Stjepan Kosača wurde Tumba abermals befestigt und mit Kanonen bestückt.

Im Verlaufe der Zeit wurde Tumba entvölkert und aufgegeben, verblieb aber noch Gemeindebesitz. Eine im Jahre 1620 zur Überprüfung des Gemeindebesitzes eingesetzte Kommission stellte fest, dass ein Teil von Tumba durch den Feudalen Prodanello usurpiert wurde. Auf den Einspruch der Kommission hin gab er das widerrechtlich Angeeignete wieder zurück.

Während des französisch-montenegrinisch-russischen Krieges im Jahre 1806, d. h. nach der Einnahme Dubrovniks durch die Franzosen, erlitten die letzteren eine schwere Niederlage bei Tumba, wo der französische General Delgorgue fiel. Später erbauten die Franzosen hier eine Befestigung, die sie in Erinnerung an den gefallenen General »Fort Delgorgue« benannten.

Während des II. Weltkrieges errichteten die Italiener hier eine Reihe von Bunkern, wobei sie einen Grossteil der alten Bauten zerstörten.

Wegen dieser verschiedenen französischen und italienischen Bauten und Umbauten, ferner infolge von später vorgenommenen Grabungen und Zerstörungen zum Zwecke einer Filmaufnahme ist vom einstigen befestigten Dubrovniker Dorf beinahe gar nichts übriggeblieben. Einzig erhalten sind noch eine alte Zisterne und einige Fundamentreste perimentraler Mauern.